

Nat zandlandschap 2007

Dwingelderveld: Pijpenstrootje bestrijden of niet?

Dit informatieblad handelt over de specifieke problemen van pijpenstrootje in het Dwingelderveld. Pijpenstrootje voelt zich hier goed thuis vanwege verdroging als gevolg van wisselende waterstanden. Onderstaand de bevindingen van de Rijksuniversiteit Groningen (onderzoeker Gert Jan Baaijens) en Staatsbosbeheer (beheerder Albert Henckel).

Over Pijpenstrootje

- Verstikt andere planten en geeft zijn overwicht niet gauw prijs.
- Gedijt goed op: verdroogde bodem met wisselende waterstanden, stikstofdepositie en gekapt bos op heidegronden.
- Komt van nature alleen in overgangsgebieden voor (randen van beekdalen en randen van vennen en veentjes).
- Vanwege de wisselende waterstanden vormt pijpenstrootje horsten.
- Is niet bestand tegen een blijvend natte bodem, tegen fosfaten, tegen veel maaien en tegen intensieve begrazing.
- Gevarieerde vegetatie met pijpenstrootje vormt een goede biotoop voor vooral veel amfibieën, reptielen, vlinders als venusblauwtje en vogels als geoorde fuut.

Het probleem

Het Dwingelerveld was zo'n 10.000 jaar geleden, na de laatste ijstijd, een bosgebied met een paar veentjes. De eerste boeren kaptten bos voor bouwland. Het resterende bos werd zo intensief begraaasd dat op den duur heide ontstond met veentjes in de lagere delen. Het Dwingelerveld is in oorsprong nat en voedselarm, maar is voor de landbouwontginningen ontwaterd. Het gebied droogde hierdoor uit en voedselrijk water drong in het gebied door: een groot probleem bij de instandhouding van veentjes, plassen en heide. De verdroging en wisselende waterstanden bevorderden de uitbreiding van pijpenstrootje waardoor ware pijpenstrootjepampa's zijn ontstaan.

Het streefbeeld

Niet alleen natuurdoelstellingen zijn belangrijk, ook de recreatieve functie telt mee. En heidevelden worden

nu eenmaal door het publiek hoger gewaardeerd dan velden vol pijpenstrootje. Voor wat betreft de natuurwaarden is het echter van belang toch een flink areaal pijpenstrootje te handhaven. Immers, hierin zijn veel amfibieën, reptielen, vogels en vlinders gehuisvest. Bovendien is handhaving van pijpenstrootje nodig om de veenvorming te stimuleren: in de randen van de vennen is het de eerste fase in een proces, omdat de zandondergrond wordt verkit en zich op het zand een slecht doorlatend humeus laagje vormt. Wordt pijpenstrootje afgeplagd dan vloeit het water weg en stagneert de veenvorming. De ontwikkeling wordt daarmee honderden jaren teruggezet. Anderzijds – en dat is óók een belangrijke afweging – na het afplaggen van pijpenstrootje ontstaat een veel gevarieerdere vegetatie.

Maatregelen

Verken het terrein intensief voordat wordt overgegaan tot bestrijding van pijpestrootje en probeer te begrijpen waarom het zich zo massaal voordoet. Kijk onder en tussen de horsten, want als daar veenmossen groeien is er geen enkele reden voor ingrijpen. Het is bovendien belangrijk van ieder ven het specifieke karakter te kennen: weet hoe de waterstromen er lopen en let op de vegetatie op de randen want daar groeien vaak bijzondere soorten als beenbreek en gevlekte orchis. Het kan nooit de bedoeling zijn die weg te plaggen. En: stel je goed op de hoogte van de hydrologische situatie. Schakel hiervoor een deskundige in.

In het algemeen geldt: bedenk eerst waar je welke dier- en plantsoorten wilt bevorderen en zoek daar dan zorgvuldig het meest geschikte beheer bij.

Lijkt selectieve bestrijding toch noodzakelijk, dan zijn de volgende methodes geschikt:

Vernatting

Pijpestrootje komt alleen voor in gebieden die te veel zijn verdroogd en waar de grondwaterstanden erg wisselen. Eventuele aanpak van pijpestrootje zal daarom in eerste instantie moeten gebeuren via bestrijding van de oorzaak. Dus vernatten. Het nadeel hiervan is echter dat sommige dier- en plantensoorten zullen verdwijnen. Klokjesgentiaan bijvoorbeeld verzuipt bij hogere waterstanden en dat is niet bevorderlijk voor het gentiaanblauwtje. Lokaal plaggen is dan wel een mogelijkheid. Lijkt vernatting het beste middel, overleg dan – op het juiste niveau – met het waterschap. Zorg dat je hun knelpunten kent en stel hen op de hoogte van de knelpunten in eigen terrein. In het algemeen

valt er goed met waterschappen te overleggen. In het Dwingelerveld zijn veel sloten inmiddels gedempt.

Plaggen

De meest rigoureuze methode is plaggen. Daarmee is pijpestrootje voor vele jaren verslagen. In het Dwingelerveld zijn ook veel bomen verwijderd en randen van veentjes geplagd.

Bedenk wel vooraf waar je met het geplagde materiaal naartoe wilt. Langdurige opslag binnen de eigen terreinen is niet gewenst. Indien bouwland beschikbaar is, kan het -in overleg- daar worden ondergeploegd. De afgeplagde pijpestrootje kan ook worden gebruikt voor het dempen van sloten of voor compost.

Begrazing

Begrazing is een goed alternatief. Daarbij wordt het uitdijen van pijpestrootje in de hand gehouden en komen er mogelijkheden voor andere plantensoorten. Paarden blijken in de wintermaanden zelfs de hoogste horsten tot aan de grond toe weg te eten en zijn daarmee aanzienlijk effectiever dan runderen of schapen. Drukbegrazing en een raster om de paarden op de juiste plek te houden zijn echter noodzaak. De eerste twee jaar na begrazing door paarden zal de vegetatie graziger worden. Daarna wordt de vegetatie heel gevarieerd. Schapen en runderen zijn selectiever, maar kunnen goede dienst bewijzen als ze in de twee jaar ná de paarden in de grazige vegetatie los worden gelaten, ook weer tijdelijk. Te overwegen valt de heidekoe hier weer te laten lopen. Deze koeien hebben weinig jodium en koper nodig en kunnen leven van de schrale vegetatie.

Effecten van deze maatregelen

Plaggen lijkt het geschiktst. Althans op de korte termijn. Door plaggen nemen de soorten van vochtige heide als moeraswolfsklauw, heidekartelblad, bruine

en witte snavelbies, klokjesgentiaan, beenbreek en veenmossoorten van minerale bodems meestal toe. Echter, in randen van vennen en venen en op de overgang van heide naar beekdalen komt pijpestrootje van nature voor, samen met gagelstruvelen en soorten als valkruid, welriekende nachtorchis en gevlekte orchis. Plaggen is in dat geval onverstandig.

Bron traceren

Het Dwingelerveld bestaat uit zandruggen en beekdalen. Bijzonder is dat het kruisende ijs niet alleen een parallelle structuur van zandruggen heeft achtergelaten, maar ook zandruggen die er dwars op liggen. Daar waar de lagen zijn gebotst komt grondwater naar boven. Op de kruispunten van deze ruggen is de meest interessante vegetatie te vinden zoals noordse zegge, riet, adelaarsvaren en vruchtbare klimop. Daar waar je deze planten samen ziet, is altijd een bron en dus nat zandgebied. Zo'n nat zandgebied is overigens altijd gecombineerd met een stuifzandgebied omdat vochtige plekken nu eenmaal water onttrekken aan de andere. Waar beenbreek groeit is het veenwater rijk door de menging met koolzuur.

Inlichtingen

Albert Henckel, Staatsbosbeheer.
T 0521-596600
E a.henckel@staatsbosbeheer.nl

Gert Jan Baaijens, Rijksuniversiteit Groningen/ Baaijens Advies).
T 0521-591936
E gertjan.baaijens@hetnet.nl

André de Bonte, Aequator Groen & Ruimte
T 0321-388810
E adebonte@aequator.nl

